

לפרשת וירא: לשוח בשדה

יצחק תקן תפילת מנחה, שנאמר: 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב', ואין שיחה אלא תפילה, שנאמר: 'תפילה לענין כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו' (ברכות כו ב).

הדרשה הזאת היא חלק מברייאת המלמדת שהאבות תקנו את שלש התפילות: אברהם תיקן שחרית, יצחק תיקן מנחה ויעקב תיקן ערבית. תפילתו של כל אחד מן האבות נלמדת מביטוי אחר, אצל אברהם – 'ואברהם עודנו עומד לפני ה'', ואין עמידה אלא תפילה שנאמר 'ויעמוד פנחס ויפלל'. אצל יעקב – 'ויפגע במקום', ואין פגיעה אלא תפילה, שנאמר: 'ואתה אל תתפלל בעד העם ... ואל תפגע בני'.

מכאן, שיש הבדל באופי התפילה בין שלשת האבות. האופי השונה של התפילה קשור לתפיסה השונה של מקום התפילה, פעולת התפילה, ומעמדו של המתפלל.

תפילתו של אברהם היא בבחינת עמידה לפני ה', היא מוקבלת ל'ויעמוד פנחס ויפלל', בתפילת ה'פלילים' עסקנו בהרחבה בשבוע שעבר. ודאי שקיים הבדל בין התפילה החד-פעמית על סדום שבה עסקנו בשבת שעברה, לבין תפילת שחרית של קבע שאין נדרשת בה התעצמות יומיומית בפלילים, אבל באופן עקרוני יש דמיון ביניהן. כל תפילתו של אברהם נושאת אופי של התיצבות ועמידה לפני ה'. זוהי התפילה של תחילת היום, שהיא כמין 'מסדר בוקר' הפותח את סדר יומו של האדם, כחייל המתייצב בפני מפקדו, וכנתין המתייצב בפני המלך.

לא כן תפילתו של יצחק, יצחק אינו 'עומד' ואינו 'מפגיע', אלא משוחח. במכילתא הובאו פסוקים נוספים מתהלים המורים על כך ששיחה היא דרך של תפילה: 'ערב ובקר וצהריים אשיחה ואהמה וישמע קולי', (נה יח), 'אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד' (קמב ג), וכן 'ערב עליו שיחי אנכי אשמח בה' (תהלים קד לד). (מכילתות לשמות יד י).

כל הפסוקים הללו מצביעים על אופי אחר של תפילה. התפילה כשיחה אין בה מן ההתיצבות האברהמית, כי אם סגנון המרמז לשיחת רעים, כביכול. כשם אדם שופך את שיחו ומשתף את הזולת בצער, בכאביו, בשמחותיו, כך הוא פונה אל הקדוש-ברוך-הוא. באורחות החיים של ימינו אפשר לומר שפנייתו של יצחק אל ה' דומה למפגש עם הפסיכולוג או המאמן האישי.

חז"ל הצביעו על כך שכל אחד מן האבות התייחס למקום התפילה והמקדש באופן אחר, אברהם קראו 'הר', שנאמר 'בהר ה' יראה', יצחק קראו 'שדה' שנאמר 'ויצא יצחק לשוח בשדה' ויעקב קראו 'בית' שנאמר: 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל' (פסחים פח א). התפיסה האברהמית היא תפיסה של אדם העומד בתחתיתו של הר וצריך לשאת עינו למרום, ואף להעפיל מעלה. התפיסה היצחקית היא תפיסה מישורית, ישירה, 'בגובה העיניים' כמו שנהוג לומר כיום. ואופי מעשה התפילה – כטיול בשדה.

רשב"ם, בדרך הפשט, מסביר את 'וילך יצחק לשוח בשדה', על פי הפסוק: 'וכל שיח השדה': לטעת אילנות ולראות עניני פועליו. הראב"ע מסביר 'לשוח בשדה' – ללכת בין שיחי השדה (בפירושו לאיוב ל ד). רמב"ן פירש 'לשוח בשדה' במובן של שיחת רעים: 'לשוח בשדה עם רעיו ואהביו אשר שם' (רמב"ן לבראשית כד סב). שלשת הפירושים הפשטיים הללו מצטרפים למסכת אחת גם כאשר דורשים את השיחה הזאת כתפילה. מדובר בתפילה של 'שדה': תפילה העוסקת בענייני השדה ועסקיו של האדם, בחומר וברוח. תפילה הנעשית בדרך של 'טיול בשדה', ונושאת אופי של שיחה. בעלי הח"ן דרשו את השדה כ'שדה אשר ברכו ה'', 'חקל תפוחין קדישין'. הם הוסיפו בכך שהתפילה מתייחסת לא רק לעולמו החומרי של האדם אלא גם לעולמו הרוחני במובן הרחב והעמוק ביותר. (רקנאטי בראשית יח כז)

מקומה של תפילת ה'שיחה' נקבע במהלכו של יום העבודה, בשעת המנחה. תפקידה של תפילה זו, בעיצומו או לקראת סיומו של יום, הוא לקשר את העשיה של היום אל הקדוש-ברוך-הוא ולהביא את הקדוש-ברוך-הוא לתוך שדה הפעילות של האדם. בין אם זה שדה שבחומר ובין אם שדה שברוח. עיקרה של תפילה זו אינו בתחינה ובבקשה אלא כשמה כן היא – לשוח. האדם שופך שיחו לפני ה', כביכול משתף את ה' בחייו, בקורות אותו, בטרדותיו ובשמחותיו, ומצפה שתפילתו תשמע. כמו הילד החוזר בסוף היום מבית הספר או מטיול טעון בחוויות ומספר לאמא את קורות יומו, גם כדי לפרוק מעליו, גם כדי לשתף אותה, גם כדי לקבל ממנה תגובות. בהקשר של השיחה, שמיעת התפילה אין מובנה קבלת הבקשות והענות להם, כי אם עצם הדיבור והשמעותו הוא הוא הערך החשוב. הידיעה שיש שם תמיד מישהו שנכון להקשיב, שאפשר לספר לו את כל מה שיושב על

פרשת שבוע תשע"ב לאתר בית מורשה. יהודה ברנדס

הלב, מוגיע את המוח, ומסעיר את הנפש – והיכולת לעשות זאת, היא מקור לשמחה גדולה: 'אשירה לה' בחיי, אזמרה לא-להי בעודי, יערב עליו שיחי, אנכי אשמח בה' (תהלים קד לד).